

TÜRK RESİM SANATINDA ÇOCUK

Ayşe ÇAKIR İLHAN*

Sanat; duygu ve düşüncelerin estetik bir dille iletilmesidir. Bu iletide bir etkileşim söz konusudur. Sanattan beklenen bu iletinin estetik olmasıdır. Estetik nedir sorusunun yanıtı son yıllara kadar güzellik bilimi olmuştur. Yani, estetik olan güzeldir, güzel olan şey de insanda güzel duygular, düşünceler uyandırır, insana haz verir. 20. ve 21. yüzyıl sanatlarına baktığımızda, sanattan beklenen haz verme, güzel duygular uyandırma beklentileri genelde tersine çevrilmiş, daha çok insanı sarsma, tedirgin etme, sorgulatma vb. durumlar öne çıkmıştır. Yani estetik kaygı yaratmak sanatın temel işlevlerinden biri olmuştur.

Resim sanatı tarihsel bir bakış açısı ile incelendiğinde dinsel konuların ağır bastığı saptanır. Bu konuların başında çocuk figürü hem inançlar açısından, hem de tanrı erkinin gücü açısından bir simge olarak çok kullanılmıştır. Bu nedenle çocuk farklı dönemlerde değişik yaklaşımlarla ele alınmıştır.

Resim sanatında çocuğu konu olarak ele alan resimler incelendiğinde, tarihsel akış içerisinde birçok değişik yaklaşımlar göze çarpmaktadır. Yunan ve Roma mitolojisinde ve hıristiyanlıkta çocuk ailesi ile birlikte resmin konusu olmuştur. Erken dönemlerde Eros vb. tanrılar, hıristiyanlıkta ise Meryem ve Çocuk İsa gibi.

15. yüzyıldan başlayarak batı resimlerinde çalgı çalan, oyun oynayan, gülen çocuklar görülebilir. Bruegel, Rubens gibi ressamalarda daha çok karşımıza çıkan çocuk konulu resimlerde çocuk; gene de hep küçük boyda yetişkinler gibi ele alınmışlardır. Yani resmin içinde ama belli kurallara uyan, törenimsi bağlamlar içindedirler. Rönesans'ta ideal güzellikte ve fizyolojik özelliklerine dikkat edilerek resmedilen çocuklar (Leonardo ve Michelangelo'da olduğu gibi) 17. yüzyılda hala grup

* Doç.Dr. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Öğretim Üyesi.

portreleri içinde klasik ve sınırlandırılmış şekilde görülür. Ancak bu dönemlerde yapılan araştırmalarından sonra çocukların kendilerine özgü niteliklerine ilişkin yeni görüşler ortaya çıktıkça, bunlar sanata da yansır. Romantik dönemde daha bir duygusallıkla ele alınan çocuk, tablonun baş kişisi bile olabilmiştir. Yine bu dönemlerde özellikle İngiliz resminde sanayi ve kentleşme olgusunun yarattığı marazi çocuk konuları resim sanatında yer bulmuştur.

Çocuk kitaplarının öneminin birden bire ve hızla arttığı, 19. yüzyılda gerek bu durum, gerekse 1848 devrimi, plastik sanatlardaki çocuğun devrimci bir karakterde betimlenmesine yol açmıştır. Bu dönemdeki toplumsal eleştirel bir tutumun sonucu ortaya yoksul (Millet, Van Gogh) ama, yaratıcı ve çalışkan (Courbet) görüntüde çocuklar betimlenmiştir. Sınıfsal yaklaşım ve aynı zamanda evrensel temalarla Kathe Kollwitz'deki çocuklar, Munch'da yalnız ve hasta çocuklar, Picasso'da ise sirk ortamındaki çocuklar olarak toplumsal eleştirel bakışla ele alınırlar. Grosz'un keskin politik taşlamalarında, Meksika, Çin ve Vietnam gibi Avrupa dışındaki sanatta da çocuk önemli rol oynar. Gündelik yaşamda, sporda, oyunda ve okuldaki çocuk temaları da günümüze kadar gelir. (Lexicon dır Kanst, Başkan 1984 baskısı, II. Cilt, s. 605-607'den özetlenerek. Çev.İnci San.)

Türk resminde çocuk konusunun 1950'li yıllara kadar hemen hemen hiç yer almadığı görülür. 1979 yılında Görsel Sanatçılar Derneği ve Sanat Severler Derneği Uluslar arası çocuk yılı nedeni ile "Türkiye Çocukları" konulu İstanbul Atatürk Kültür Merkezi'nde bir sergi düzenlerler. Sergide Nur Koçak, Zekai Ormanlı, Enver Öztürk gibi sanatçılar ödüller alırlar. Ödül alan resimlerde çocuk temasının başat olarak işlenmediği görülür. Ancak, serginin Türk resim sanatında çocuğun daha yoğun yer alması konusunda önemli katkıları olur. O dönemin sanatçıları Nüzhet Kutlu, Saniye Fenmen, Neşe Erdok, Aydın Ayan, Zehra ve Cihat Aral vd., Türk resminde çocuğu çok farklı bakış açılarıyla ele alırlar ve yorumlarlar. (Milliyet Sanat Dergisi, 1979, s. 25-26).

Bu makalede resimlerinde çocuğa bolca yer veren sekiz Türk sanatçısı ele alınmıştır.

Turgut Zaim (1906 İstanbul 1974 Ankara)

İstanbul'da St.Joseph'te lise öğrenimini tamamladıktan sonra Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde İbrahim Çallı Atölyesinde öğrenim görür. 1930'lu yıllarda Ankara'ya yerleşen sanatçı Devlet Tiyatrosu ve Operası'nda dekoratörlük yapar. Teknik yönden batı resmine bağlı olmakla birlikte minyatür sanatından etkilenecek yerli unsurları resimlerine taşımıştır.

Turgut Zaim, Anadolu'yu bir çeşit toplumcu romantizm ile yorumlamıştır. Onun resimlerinde yer alan insanlar hayat dolu, iyi giyimli ve sağlıklıdırlar. Onun resimlerinde çocuklar yumuk, minnacık ağızlı, küçücük burunlu, kara çekik gözlüdür. Küçük oğlanın, bebe kızın yanağından kan damlar. Çocuklar uysal ve ağırbaşlıdır. Genelde bu ağırbaşlı, uysal yapıda çocuklar mekandaki eyleme katılmazlar, sanki o mekanı süsleyen biblo gibidirler. Çocuklar annenin yanında sessizce olup biteni izleyen, denileni yapan, terbiyeli çocuk görünümündedirler. Turgut Zaim'in, "Tosun" adlı yapıtında köy meydanında güreşecek iki erkek çocuk konu edilmiştir (Resim 1). Birbirinden gürbüz bu iki çocuk bütün köy halkının gözü önünde güreşecek, ne kadar güçlü ve sağlıklı olduklarını kanıtlayacaklardır.

Sonuç olarak Turgut Zaim, yapıtlarında Anadolu çocuğuna yer vermiş ve onun onurlu, sağlıklı ve uyumlu yanlarını göstermiştir.

Nuri İyem (İstanbul 1915)

1944 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nden mezun olur. Toplumcu gerçekçi tarzda çalışan İyem , iri gözlü köylü kadın potreleri ile tanınır.Yeniler Grubu'nda da yer alır. 1950-60'lı yıllardan sonra daha çok toplumcu gerçekçi tarzda resimler yapar. Köyden kente göç eden insanlar, gecekondu yaşamı, kadın portreleri en çok işlediği konulardır. (Özsezgin, 1998, s. 196)

Sanatçı, Anadolu kadını anlatırken, çocuk figürleri de çalışmıştır. Sağlıklı, bakımlı çocuklar ve anaları arasında o katıksız sevgi somut bir şekilde resimlerinde gözlemlenir. (Resim 2, Tarlada Ana ve Çocuk)

Neşet Günal (Nevşehir 1923)

1946 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitiren sanatçı, biçimsel olarak kübistlere yakındır. Yapıtlarında Orta Anadolu doğasından ve yaşamından izlere rastlanır. Çoğu büyük boy resimlerinde Anadolu insanının yoksulluğunu, zor yaşam koşullarını ve doğasıyla savaşımlarını ele alır. Figürlerin el ve ayaklarında biçim bozmalarına rastlanır. Büyük boydaki eller ve ayaklar durmadan çalışan yoksul insanların durumlarını anlatır.

Yüzlerde, zor koşullara rağmen ezilmeyen ve yılmayan onurlu bir direnç, acı bir bekleyiş görülür. Çocuklar Günal'ın yapıtlarında önemli bir yer tutar. Doğa betimlenmesi yer yer insanı ürkütür ve yabancılaşmaya neden olur. Yalın ayak, ortalıkta çaresiz bir şekilde gösterilen çocuklar, genelde mutsuzdur. Çünkü anne ve babalar da mutsuzdur, çaresizdir. Çocuklar sağlıksızdır, hastadır. (Resim 3)

Günal'ın resimlerindeki çocuklar insanı sarsar, huzursuz eder. Ama Günal'a göre Anadolu gerçeği budur. Çocuklar sağlıksızdır. Yardıma, ama her türden yardıma gereksinimleri vardır.

Nedim Günsür (1924 Ayvalık–1994 İzmir)

1948 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitirdi. Önceleri izlenimci tarzda çalışan Günsür, daha sonra toplumcu gerçekçi tarzda resimler yaptı. 1954-60 yılları arasında Zonguldak Maden İşçilerini, 1960'lı yıllardan sonra inşaat işçileri ve gurbetçilerin yaşamlarını resimlerinde konu edinmiştir.

Nedim Günsür, yapıtlarında sık sık toplu halde insanlar resmetmiştir. Sanatçının "Kızamık" adlı yapıtı birbirine kaynaşmış bir topluluğun karlı bir ovada yürüyüşünü göstermektedir. Kazmaları ve kürekleriyle gömüye yönelen kalabalık, dinsel bir gömü töreninin kuralcı izlenimlerini aşan bir kader grubunu anlatmaktadır. Kırık, dökük bir hayat, kızamıktan ölen yedi çocuğun küçük tabutları , o günlerin yaşam koşullarını çok çarpıcı olarak bize izletmektedir. (Resim 4)

Bayram yerleri, düğün alayları, palyaçolar, sokaklar vb. konular, sanatçının en çok yöneldiği temalardır. Sanatçı, acı ve mutluluğu, sevinç ve kederi, yenilgi ve başarıyı resimlerinde bir arada göstermeye çalışmıştır.

Gösterdikleri, gecekonduda yaşayanların, köylülerin, işçilerin yaşamlarından farklı değildir.

Aydın Ayan (1953 Trabzon)

1973-77 yılları arasında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğrenim gördü. 1988 yılından bu yana Mimar Sinan Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Resimlerinde temel konu insandır. İnsanın yaşadığı ortamdaki nesnelere "düşünce taşıyıcı bir işlev" yüklemeye çalışmaktadır. Yansıtmayı, çoğul anlamları açığa vuran bir etkinlik düzeyinde değerlendirir. İnsan ve onun aynaya vuran görüntüsü yanılısamalı iç ve dış mekanda, gizemli boyutları içinde yansıtılır. (Özsezgin, 1994, s.55-56)

Ayan, söyleyeceğini net bir dille ifade eder, ayrıca açıklama yapmaz, konuşmaz. Ayan'da izleyici yapıyla karşı karşıyadır. Neyi görüp alabiliyorsa, verilen o' dur

Ayan'ın resimlerinde çocuk ya toplumsal gerçekçilikle işlenmiştir, ya da kurgusal dünyanın çarpıklarını simgeleyen bir yapıda gösterilmiştir. (Resim 5, Simitçi)

Nuri Abaç (1926 İstanbul)

Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim ve Mimarlık Bölümlerinde okudu. 1960 yılında Ankara'ya yerleşti. Nuri Abaç'ın resimleri 1970 öncesi ve sonrası olarak iki dönem halinde incelenebilir. İlk dönem resimlerinde Anadolu mitolojisinden kaynaklanan iri yapılı figürler, insanüstü yaratıklar, gerçeküstü varlıklar görülür. İkinci dönemi ise, fantastik dönem olarak adlandırılabilir. Bir oyun ortamında gerçeküstü varlıklar ve araçlar, bu araçların içine doluşan yetişkinler ve çocuklar vardır. Mutlu, yaratıcı, gerçeküstü bir oyun dünyası yapıtlarında yer alır.

Ancak, bilim-kurgu romanlarda rastlanabilen türden coşkulu ve sınır tanımaz bir fantezi, izleyiciyi her yandan kuşatır, onu, sonsuz bir girdabın içine sürükler. Tam anlamıyla kozmik bir dünyadır bu. O dünyayı izlerken, sanatçı gerçek dünya ile sizin aranızda aşılmaz bir duvar çeker. Bu duvar fantezi ile gerçekliği, düşsel olanla yaşanmış olanı

ayırır, ama aynı zamanda da gerçeklikle yaşanmışa göndermelerde bulunan, öylece de bilincin kapılarını açık tutan bir işleve sahiptir.

Abaç, bu resimlerde yandan çarklı vapurlara, insan yapısı olmaktan çok, masal dünyasına özgü yelkenlilere, neşeli faytonlara, bacasından duman tüten, karada yürüyen arabalara, üzeri tenteli kaptıkacıtlara doluşarak, kadınlı erkekli ve çocuklu insan kalabalıklarını konu alır. (Resim 6, Balık)

Neşe Erdok (1940 İstanbul)

1963 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümünü bitirdi. Neşe Günel ile uzun yıllar çalıştı. Halen Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim üyesidir.

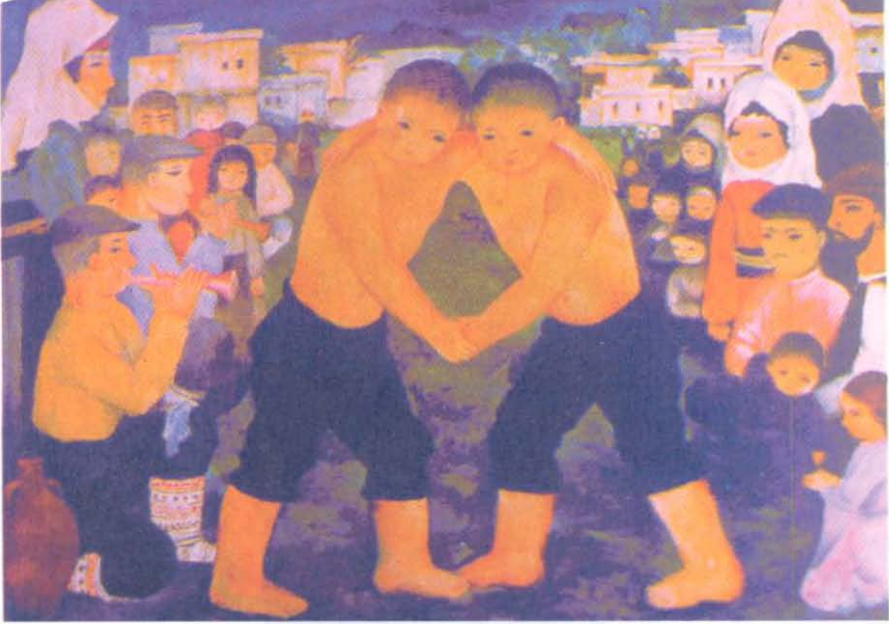
Daha çok figüratif tarzda çalışan sanatçının, figürlerinde psikolojik boyutlar ön plandadır.⁷ Resimleri günlük yaşamı yansıtır (vapurda, istasyonda, otobüste, trende, deniz kenarında vb). Onun resimlerinde çocuklar yorgun, hasta, çaresiz, sıkıntılı bir tarzda ele alınmıştır. Yaşam şartları sanki, bu çocukların çocukluklarını unutturmuştur. (Resim 7, Hasta çocuk). Son yıllarda mutlu ve sevinç içinde oynayan çocukları resmeden sanatçı, çocukların yüzlerindeki karamsar ifadeyi göstermeye devam etmiştir.

İbrahim Balaban (1921 Bursa)

İlkokul üçe kadar okudu. Onun dışında bir eğitim, görmedi. Bursa hapisanesinde yatarken Nazım Hikmet ile tanıştı. Onunla yaklaşık 7 yıl çalışarak resim çizmeyi öğrendi. Resmin yanı sıra, felsefe, sosyoloji, ekonomi ve politika konularında pratik bilgiler öğrendi.

Balaban'a göre resim yaşamın izdüşümüdür. Yaşamından kopuk ve bağımsız bir sanat olamaz. Yaşamı yorumlamaya çalışan Balaban safyürek bir özle doludur. (Özsezgin, 1994, s.66) Yapıtlarında bolca çocuk oyunlarına yer verilir. Özgür bir ortamdaki çocuklar neşe içindedir. (Resim 8)

Balaban'ın resimlerindeki çocuklar genelde açık havada oyunlar oynarlar, uçurtma uçururlar, coşku ile el ele tutuşurlar. Yaşanan olumsuzluklar onlara pek yansıtılmaz. Çocuklar Balaban'ın resminde çocukluklarını yaşarlar.

Resim 1: TURGUT ZAİM
(Tosun 105x80.5 cm)

Resim 2: NURİ İYEM
(1970 Tarlada Ana ve Çocuk)

Resim 3: NEŞET GÜNAL

Resim 4: NEDİM GÜNSÜR
(1970 Kızamık 50x130 cm. Yağlıboya)

Resim 5: AYDIN AYAN
(1978 Simitçi Nitrin 116x89 cm.)

Resim 6: NURİ ABAÇ
(1997 Balk 30x40 cm.)

Resim 7: NEŞE ERDOK
(Hasta Çocuk)

Resim 8: İBRAHİM BALABAN

KAYNAKÇA

ERSOY, Ayla;

Günümüz Türk Resim Sanatı
(1950'den 2000'e) Bilim Sanat
Galerisi 1998, İstanbul.

ONUR, Bekir;

Toplumsal Tarihte Çocuk. Tarih
Vakfı, Yurt Yayınları, 1993,
İstanbul.

ÖZSEZGİN, Kaya;

Türk Plastik Sanatçıları, Yapı
Kredi Yayınları, 1994, İstanbul.

TANSUĞ, Sezer;

Beş Gerçekçi Türk Ressamı,
Gelişim Yayınları, Tarihsiz,
İstanbul.

Milliyet Sanat Dergisi: 1979,
Sayı 326, İstanbul, s. 25-26